

MAAKT SAMEN LEVEN MOGELIJK

“
Rechters in
crisistijd”

Gerda van Dijk,
strafrechter:
“Het lijkt alleen te gaan
om wat lekker bekt”

Cornelia Peeck,
werkte als rechter
in Kosovo:
“Verrijkend om in een
volstrekt andere cultuur
te werken”

Paul Schnabel,
opinion leader:
“Veel discussie, maar
niet meer na uitspraak
rechter”

“Het is nu kwaliteit wat de klok slaat”

In april, toen de vorige *Rechtspraak* uitkwam, was het manifest van raadsheren van het gerechtshof Leeuwarden het gesprek van de dag. Het centrale thema in dat document was dat er bij de Raad voor de rechtspraak en de gerechtshoven te veel aandacht was voor productiecijfers en te weinig voor de inhoud van het vak.

Inmiddels wordt er volop gesproken over de kwaliteit van rechtspraak. De Raad legde, als reactie op het manifest, in de afgelopen maanden twee bezoeken af aan alle gerechten om te horen wat er op de werkvloer leeft. De leden van de Raad viel het tijdens die bezoeken op dat er niet eensluidend wordt gedacht over wat goede rechtspraak eigenlijk precies is. De gehanteerde normen blijken van gerecht tot gerecht, van sector tot sector, maar ook binnen gerechten en binnen sectoren nogal eens van elkaar te verschillen. Daarom riep Frits Bakker, de voorzitter van de Raad, rechters en raadsheren eerder dit jaar op 'professionele standaarden' te ontwikkelen. Die bieden houvast bij het uitoefenen van het prachtige beroep van rechter, is de gedachte.

In deze *Rechtspraak* vanzelfsprekend veel aandacht voor kwaliteit. Zo treft u een nieuwsbericht aan over het recent aangekondigde grootschalige vernieuwingsprogramma Kwaliteit en Innovatie. We interviewden Frits Bakker over wat we ons eigenlijk moeten voorstellen bij kwaliteit in de rechtspraak. Leendert Verheij, voorzitter van de vergadering van gerechtshoven, schrijft in de wisselcolumn over het onderwerp. En ook in het interview met Paul Schnabel, ex-SCP-directeur en dit jaar de vertolker van de jaarlijkse Rechtspraaklezing, komt kwaliteit ter sprake.

Rob Edens, hoofdredacteur

Colofon

de Rechtspraak

Rechtspraak
Nummer 3, september 2013

Rechtspraak is een uitgave van de Raad voor de rechtspraak. Het magazine wordt verzonden aan relaties van de Rechtspraak en verspreid via de openbare ruimtes van gerechten. De redactie is verantwoordelijk voor de inhoud. Aan de in *Rechtspraak* vermelde informatie kunnen geen rechten worden ontleend. Artikelen geven niet per se de mening van de Rechtspraak weer. Overname van artikelen is met bronvermelding toegestaan.

Hoofdredacteur: Rob Edens
(r.edens@rechtspraak.nl)

Redactie: Stijn Dunk (s.dunk@rechtspraak.nl), Pauline van der Mije (p.van.der.mije@rechtspraak.nl), Evita Westfa (e.westfa@rechtspraak.nl)

Medewerkers aan dit nummer: Simone Alderliesten, Martijn Delaere, Sake Rijpkema

Fotografie: Herman Engbers, Hollandse Hoogte / Sander Nieuwenhuys, Hollandse Hoogte / Ries van Wendel de Joode, Hollandse Hoogte, Hollandse Hoogte / Robin Utrecht / Arie Kievit, Hollandse Hoogte

Contact met de redactie:
redactie@rechtspraak.nl

Redactie-adres:
Kneuterdijk 1, Den Haag

Postadres:
Postbus 90613
2509 LP Den Haag

Abonnementenadministratie:
Wijziging of opzegging? Stuur de adresdrager retour naar het retouradres en geef hierop de verandering aan. Aanmeldingen voor een individueel abonnement via abonnement@rechtspraak.nl. Gemotiveerde aanvragen voor meer exemplaren zijn ook mogelijk.

Vormconcept en realisatie:
Kris Kras Design

Druk: OBT bv

Illustratie cover:
Aad Goudappel

03
SEPT 2013

RECHTERS IN CRISISTIJD

De crisis dringt door tot in de rechtszaal. "Van sommige mensen blijft het beeld op je netvlies staan. Een hardwerkende zzp'er die niet betaald krijgt. Dat zijn persoonlijke drama's."

10

GERDA VAN DIJK

Ze was in een vorig leven advocaat en nam het op voor vrouwen in de verdrukking. Nu is ze strafrechter. "Soms denk ik: wat is er van me geworden?"

16

PAUL SCHNABEL

"Er is meer spanning tussen rechtspraak en samenleving, maar ik zie geen legitimiteitscrisis." De voormalig SCP-directeur spreekt dit jaar de Rechtspraaklezing uit

24

04 NIEUWS

- Voortvarend, digitaal en eenvoudiger
- Frits Bakker: 'Zó zijn onze manieren'
- Job Cohen leidt visitatie
- Raad voor de rechtspraak per 1 juli 2013
- Dertien maatregelen na manifest
- Burenrechter smooft ruzies in de kiem
- Film over Lucia de B.

09 COLUMN

Leendert Verheij, voorzitter van de vergadering van presidenten

10 COVERVERHAAL

Rechter als thermometer van de samenleving

14 BIJZONDERE RECHTERS

Annette Olland is liaisonrechter internationale kindbescherming

15 WETENSCHAP

'Toets meer deskundigen'

16 BLIK NAAR BUITEN

Strafrechter Gerda van Dijk

19 OP DE ROL

Verslag van een rechtszaak. "Ik schreeuwde maar wat"

20 INTERNATIONALE SAMENWERKING

Buitenlandse rechters houden Nederland een spiegel voor

24 BLIK NAAR BINNEN

Opinion leader Paul Schnabel

27 HOE KAN DAT NOU?

Rechters voor de rechter

28 WABLIEF

Raadsheer, ook als je een vrouw bent

Voortvarend, digitaal en eenvoudiger

Voortvarende, digitaal toegankelijke en eenvoudigere rechtspraak, zodat een conflict snel en effectief kan worden beslecht.

Dat is het doel van het grootschalig vernieuwingsprogramma Kwaliteit en Innovatie van de Rechtspraak en het ministerie van Veiligheid en Justitie. De Tweede Kamer is recent geïnformeerd over het programma. In het regeerakkoord van het huidige kabinet werd hier al gewag van gemaakt.

Uit onderzoek blijkt dat de tevredenheid over de rechtspraakprestaties groot is, maar ook dat de Rechtspraak een aantal problemen moet aanpakken om ook in de toekomst haar belangrijke maatschappelijke taak te kunnen vervullen. Zo is er bij mensen die te maken hebben met rechtszaken ontevredenheid over de lange duur van rechtszaken. Ook wordt de digitale bereikbaarheid als slecht ervaren. De minister is verantwoordelijk voor wetswijzigingen (met name in het burgerlijk procesrecht en het bestuursprocesrecht), die nodig zijn om procedures eenvoudiger te maken. De Rechtspraak richt zich op procesinnovatie en digitalisering van procedures en werkprocessen.

Digitaal procederen wordt voor professionele

partijen verplicht. Voor particulieren blijft het mogelijk schriftelijk een proces te starten, maar zij zullen wel worden gestimuleerd dit zo veel mogelijk digitaal te doen. De bedoeling is dat binnen twee jaar de eerste concrete veranderingen worden doorgevoerd. De Rechtspraak praat over de exacte invulling met advocaten, gerechtsdeurwaarders, wetenschappers en grote procespartijen. Ook komen er mogelijk burgerpanels die de nieuwe werkwijze kunnen uitproberen.

Gevolgen

Het vernieuwingsprogramma gaat aanzienlijke gevolgen hebben voor de rechtspraakmedewerkers. Op verzoek van de Raad voor de rechtspraak bracht The Boston Consulting Group (BCG) dit in kaart. Gevolgen zijn er vooral voor administratieve functies. BCG meldt een mogelijke reductie tot ruim 40 procent. Verder verschilt de impact per rechtsgebied en wwook tussen de rechtbanken en gerechtshoven zullen er verschillen zijn. Een programmteam van rechters en andere medewerkers bereidt momenteel de organisatie voor op de veranderingen. Dit team bezoekt alle gerechten om het rechtspraakpersoneel te informeren, vragen te beantwoorden en om draagvlak voor de vernieuwingen te creëren.

Debatcafés

De bezoeken vinden plaats in de setting van een debatcafé. Voor de zomer zijn er vijf geweest, de overige volgen de komende maanden. Tijdens die debatcafés vinden levendige discussies plaats. Mensen willen weten of ze in de toekomst alleen nog maar achter hun computer zitten, niet meer door een papieren dossier kunnen bladeren, en hoe hun werkplek daar op wordt aangepast. Ook zijn er vragen over de veiligheid van het digitale systeem, of er een back up komt van de dossiers, of er voldoende rekening wordt gehouden met rechtzoekenden die geen computer hebben.

Tijdens deze eerste debatcafés is duidelijk naar voren gekomen dat vrijwel alle medewerkers vinden dat de Rechtspraak in het digitale tijdperk mee moet met haar tijd, en dat het best bizar is dat advocatenkantoren nog een fax hebben om met de gerechten te communiceren. Tegelijkertijd zien zij, net als het programmteam en de besturen van de gerechten, een enorme operatie op zich afkomen. Hun werk zal de komende jaren drastisch veranderen. Met trainingen, bijscholing en een goede inrichting van de werkplek zullen ze daarop worden voorbereid.

Personeel van de rechtbank Rotterdam wordt voorgelicht over het vernieuwingsprogramma

Frits Bakker voorzitter, Kees Sterk nieuw lid Raad voor de rechtspraak

Met de benoemingen van Frits Bakker tot voorzitter en Kees Sterk tot lid is de Raad voor de rechtspraak weer volledig op sterkte. Beide benoemingen gingen in op 1 juli.

De 57-jarige Bakker heeft drie doelstellingen voor zijn voorzitterschap. In de eerste plaats is dat "het mede leidinggeven aan de grote moderniseringsslag waar we met z'n allen voor staan". Eerder dit jaar werd het grootschalige vernieuwingsprogramma Kwaliteit en Innovatie aangekondigd (zie ook 'Voortvarend, digitaal en eenvoudiger' op pagina 4). In de tweede plaats wil Bakker de relatie tussen de Raad en de rechters, raadsheren en medewerkers in het land versterken. Dit moet gezien worden tegen de achtergrond van een in december gepubliceerd manifest, waarin

De Raad voor de rechtspraak sinds 1 juli 2013. Van links naar rechts: Joop Pot, voorzitter Frits Bakker, Simone Roos en Kees Sterk.

raadsheren in Leeuwarden onder meer stelden zich niet vertegenwoordigd te voelen door de Raad voor de rechtspraak (zie ook 'Dertien maatregelen na manifest', hiernaast). Ten derde gaat Bakker zich sterk maken "voor het op een goed zichtbare wijze positioneren van de Rechtspraak als de derde staatsmacht". Een voorbeeld hiervan is het standpunt dat de Raad eerder dit jaar innam in de discussie over enkelbanden. Staatssecretaris Teeven wilde de Dienst Justitiële Instellingen de bevoegdheid geven gevangenisstraffen om te zetten in elektronische detentie. Bakker: "Toen hebben we duidelijk gezegd: enkelbanden prima, maar het is de rechter die dat als straf oplegt. Bij duidelijk stelling nemen, hoort ook duidelijk communiceren." Bakker is sinds 1 juli 2012 lid van de Raad. Hij was sinds 1 april, toen de termijn van Erik van den Emster afliep, al waarnemend voorzitter.

Relevantie

Kees Sterk (1962) komt van de Hoge Raad. Bij het hoogste rechtscollege werkte hij sinds 1998, daarvoor bij het gerechtshof 's-Hertogenbosch (waar hij kamervoorzitter, vice-president, teamleider en bestuurder was), de toenmalige rechtbank Breda en de Katholieke Universiteit Brabant. Sterk gaat zich sterk maken voor de belangrijke functie die de rechtspraak in de samenleving vervult. Sterk: "De relevantie van rechtspraak voor de samenleving moet behouden blijven. Dat kan alleen als de Rechtspraak oog heeft voor de behoefte van de samenleving. Dat is: kwalitatief goede uitspraken op een termijn die aansluit bij de steeds sneller wordende maatschappij. We moeten daarom investeren in kwaliteit en vernieuwing. Daar wil ik als lid van de Raad voor staan. De rechtspraak moet haar plaats in het hart van de rechtsstaat behouden."

De andere twee leden van de Raad voor de rechtspraak, beiden niet-rechterlijk lid, zijn Simone Roos en Joop Pot.

Dertien maatregelen na manifest

Dertien concrete maatregelen moeten de in december 2012 in een manifest gesignaleerde problemen oplossen en onvrede in de Rechtspraak wegnemen.

Dat staat in een brief die de Raad voor de rechtspraak recent aan alle medewerkers stuurde. De aanleiding voor de brief was een manifest dat door raadsheren van het toenmalige gerechtshof in Leeuwarden was opgesteld en in december 2012 naar buiten kwam. Het manifest riep de Raad voor de rechtspraak en gerechtsbesturen op prioriteit te geven aan kwaliteit en inhoud van het rechtspreken en minder te sturen op productiecijfers. Ook stond er in dat de raadsheren zich niet vertegenwoordigd voelden door de Raad voor de rechtspraak.

Het manifest, dat uiteindelijk ondertekend werd door circa zevenhonderd van de 2.500 rechters en raadsheren, was voor de leden van de Raad aanleiding alle gerechten twee maal te bezoeken om te praten over de problemen en de gevoelens.

Rode cijfers

In de brief staat onder meer dat rechters, raadsheren en medewerkers zich bij de dagelijkse gang van zaken niet moeten laten leiden door het bekostigingssysteem. Alleen goede, tijdige rechtspraak in het belang van rechtzoekenden is van belang. Eerder zei de Raad voor de rechtspraak al dat hij de verantwoordelijkheid neemt voor rode cijfers als het echt niet anders kan. De kwaliteit van rechtspraak mag nimmer in het geding zijn, aldus de Raad. De maatregelen betreffen verder de productie- en werkdruk, de rol en samenstelling van de Raad voor de rechtspraak, de benoemingsprocedure van bestuurders en de wijze van communiceren.

'Zó zijn onze manieren'

Kwaliteit van rechtspraak – het is op dit moment het meest besproken onderwerp onder rechters en raadsheren. Thema van de jaarlijkse Dag van de Rechtspraak dit jaar is dan ook 'Recht op Kwaliteit'. Frits Bakker, voorzitter van de Raad voor de rechtspraak, legt uit waarom.

Waar komt de huidige discussie over kwaliteit opeens vandaan?

"Het lijkt misschien zo dat er plotseling discussie over dit onderwerp is, maar dat is niet zo. De discussie wordt al gevoerd sinds 2002, toen het huidige financieringssysteem werd ingevoerd. We kennen het systeem van output-financiering: de Rechtspraak wordt betaald per vonnis. Bij zo'n systeem horen normen, om te kunnen berekenen op hoeveel vonnissen de samenleving mag rekenen en om kwaliteit te kunnen garanderen. Dit systeem is constant in ontwikkeling. Het manifest van raadsheren dat in december vorig jaar naar buiten kwam, waarin stond dat de kwaliteit van rechtspraak onder druk staat doordat rechters en raadsheren een grote werk- en productiedruk ervaren, heeft de discussie wel een bepaalde dynamiek gegeven."

Hoe is dit te verklaren?

"Ik denk dat het een sluipend proces is geweest. Rechters kregen meer en meer het gevoel dat de prijzen onvoldoende zijn om bij een aanvaardbare werklast een goed product te leveren. Een belangrijke ontwikkeling is dat de gemiddelde rechtszaak steeds zwaarder wordt. Het beleid is erop gericht de lichte zaken steeds minder bij de rechter te laten komen. Lichtere strafzaken worden bijvoorbeeld steeds vaker direct afgehandeld door het OM. Maar ook de geleidelijke verhoging van griffierechten (het bedrag dat mensen moeten betalen voor een rechtsgang, red.) leidt ertoe dat kleinere zaken niet meer aanhangig worden gemaakt. De zaken die overblijven zijn

gemiddeld steeds ingewikkelder: het dossier is omvangrijker, regelgeving wordt almaar ingewikkelder. Een tweede reden voor het onder druk staan van de prijzen is dat er door de jaren heen steeds efficiencykortingen zijn geweest. Die worden elders wel weer gecompenseerd, maar nooit helemaal."

Wat is kwaliteit van rechtspraak eigenlijk?

"Daar valt heel veel onder. Kwaliteit is in de eerste plaats de juridische en vaktechnische kwaliteit van de zitting, de oordeelsvorming en het vonnis. Maar kwaliteit gaat ook over de vraag of rechters in een meervoudige kamer (drie rechters behandelen dan een zaak, red.) allemaal het hele dossier moeten kennen of de werklust mogen verdelen. Ook de doorlooptijden zijn onderdeel van de kwaliteit. Hoe lang duurt het totdat een zaak op zitting komt? En vervolgens: hoe lang duurt het tot er een uitspraak is en wanneer is het uitgeschreven vonnis beschikbaar? Verder is er ook nog organisatorische kwaliteit: worden mensen in het gerechtshof netjes ontvangen, is

Frits Bakker

het dossier in orde, begint de zaak volgens schema? Kortom: kwaliteit is een veelomvattend begrip."

Hoe kan de geleverde kwaliteit worden verbeterd?

"De Raad voor de rechtspraak vindt het heel belangrijk dat rechters en raadsheren zelf in professionele standaarden formuleren wat onze gezamenlijke kwaliteitsnormen zijn. Medisch specialisten werken daar ook mee. De Rechtspraak kent dergelijke normen nu ook wel, maar vaak zijn ze impliciet en niet gedocumenteerd. En we merken ook dat ze nogal eens van gerecht tot gerecht verschillend zijn. Dat heeft te maken met *coulour locale*, met welke senior professionals de leiding hebben, met verschillende culturen. Alle sectoren zijn verenigd in Landelijke Overleggen, die zijn leidend in het proces om te komen tot betere beschrijving van deze professionele standaarden. Dat moet natuurlijk geen keurslijf opleveren, geen checklist die moet worden afgevinkt, maar een explicitering van onze normen. Voor rechters en raadsheren moeten ze houvast bieden, zodat zij ook waar nodig tegengas kunnen geven als de productiedruk die uit het bekostigingssysteem voortvloeit, te hoog wordt. Ik gebruik in dit verband ook wel het voorbeeld van piloten: als er geen normen zijn voor hoeveel brandstof er minimaal in een vliegtuig moet, kunnen piloten zich ook nergens op beroepen."

Wat is de rol van de Raad voor de rechtspraak in dit proces?

"Die is beperkt. We initiëren, stimuleren, faciliteren en agenderen. Maar de professionele standaarden moeten door de rechters en raadsheren zelf worden geformuleerd."

Lees ook de column 'Drie perspectieven op kwaliteit' van Leendert Verheij, voorzitter van de vergadering van presidenten van gerechten op pagina 9

Rechtbanken werken mee aan speelfilm over Lucia de B.

Bij verschillende rechtbanken duikt een spook uit het verleden op: de dramatische strafzaak tegen Lucia de Berk, die ten onrechte tot levenslang werd veroordeeld voor een serie moorden. Zij is inmiddels van alle blaam gezuiverd, maar werd afgelopen zomer toch weer uitgejouwd door een menigte bij de rechtbank Oost-Brabant. Die menigte bestond uit figuranten, het doelwit was actrice Ariane Schluter, die de rol van De Berk speelt in de bioscoopfilm Lucia de B.

De zaak Lucia de B. staat bekend als een van de grootste justitiële dwalingen in Nederland. Toen in 2001 een baby in het ziekenhuis overleed, werd de Haagse verpleegkundige ervan verdacht het kind te hebben vergiftigd. Vervolgens kwamen tientallen eerdere sterfgevallen op dagen dat zij was ingeroosterd, in een vreemd daglicht te staan. Het OM was ervan overtuigd met een seriemoordenaar van doen te hebben. Rechters lieten zich voorlichten door toxicologen en statistici, die dat vermoeden bevestigden. De 'engel des doods' moest levenslang achter de tralies voor zeven moorden en drie moordpogingen, op basis van ondeugdelijk bewijs. In 2010

werd de zaak heropend. Nieuw onderzoek wees uit dat geen van de overleden patiënten was vermoord.

Beklemmende geschiedenis

Productiemaatschappij Rinkel Film zag in die beklemmende geschiedenis een mooi onderwerp voor een speelfilm. Gefilmd is in de rechtbanken in Zwolle en Den Bosch, bij de Hoge Raad in Den Haag en in het gerechtshof in Arnhem. Hoewel de film een pijnlijke episode in de geschiedenis van de rechtspraak belicht, heeft geen van de rechtbanken overwogen om medewerking te weigeren. "We krijgen wel vaker verzoeken", vertellen woordvoerders. "Als het om een irreëel verhaal gaat dat de rechtspraak schaadt, werken we niet mee. Natuurlijk is ook deze film geen precieze weergave van de werkelijkheid, daar is het een speelfilm voor. Maar het script geeft een goed beeld van de verschillen in rol tussen de officieren van justitie en de rechters. De filmmakers hebben juristen gevraagd om mee te lezen. Dus waarom zouden wij weigeren, omdat het geen prettig verhaal is? Dat zou flauw zijn."

De film komt in maart 2014 in de bioscoop.

Job Cohen leidt visitatie gerechten 2014

Job Cohen, onder meer voormalig burgemeester van Amsterdam en ex-PvdA-leider, is voorzitter van de visitatiecommissie gerechten 2014. Het doel van de vierjaarlijkse visitatie is tweeledig: afleggen van verantwoording aan de maatschappij en het bevorderen van de kwaliteitsverbetering in de gerechten. De visitatiecommissie bestaat uit vijftien personen, negen externe leden en zes mensen werkzaam binnen de Rechtspraak. De commissie bezoekt in de periode april-juni volgend jaar alle gerechten.

De nieuwsbrief

Elke donderdag verstuurt de nieuwsredactie van de Raad voor de rechtspraak een nieuwsbrief. Abonnement? Zie de homepage van rechtspraak.nl.

Burenrechter smooit ruzies in de kiem

Rechters en wetenschappers hebben samen een procedure ontworpen waarmee burenruzie, die vaak tot tijdrovende en belastende rechtszaken leiden, in een vroeg stadium opgelost kunnen worden. Burenrechter.nl (nog niet online) laat strijdende partijen hun onderlinge conflict via de computer voorleggen aan de rechter, die langskomt en zo nodig knopen doorhakt. Hij zal echter vooral proberen de burensamen een oplossing te laten vinden, zodat de problemen daarna echt uit de wereld zijn. Om burenrechter.nl te testen worden twee pilots gehouden.

Zo'n vierduizend rechtszaken per jaar gaan over burenruzies. Omdat mensen meestal pas in laatste instantie naar de rechter stappen, zijn de conflicten tegen die tijd al flink uit de hand gelopen. Ieder heeft stelling ingenomen en instanties die proberen te bemiddelen, staan vaak machteloos. "Vervolgens begint een rechtszaak die de partijen verder uit elkaar drijft", zegt rechter Rogier Hartendorp van de rechtbank Midden-Nederland. "De procedure is gebaseerd op tegenspraak: de ene partij stelt een vordering in, de ander voert verweer en komt eventueel met een tegeneis, de rechter moet daar beslissingen over nemen. Daarmee is het probleem meestal niet opgelost, omdat de juridisch geformuleerde eis weinig te maken heeft met wat partijen werkelijk dwars zit. Bovendien worden burensamen op die manier gedwongen zich te richten op tegenstellingen, niet op wat hen bindt. Dat is in de nieuwe burenprocedure heel anders."

Dichtbij en duurzaam

'Duidelijk, dichtbij en duurzaam' is de titel van het rapport waarin de nieuwe burenprocedure uiteen wordt gezet. Die hebben onderzoekers van Hiil Innovative Justice onder leiding van hoogleraar privaatrecht Maurits Barendrecht samen met rechters en juridisch medewerkers uit Midden-Nederland en Amsterdam ontwikkeld, in opdracht van de Raad voor de rechtspraak. "We hebben daar ook instanties bij betrokken die dagelijks te maken hebben

met ruziënde burensamen, zoals politie, buurtbemiddeling en woningbouwverenigingen", zegt Hartendorp. "Het dogma dat de rechter op afstand moet blijven, laten wij los. We proberen de uitspraak van de rechter juist aan te laten sluiten bij de inzet van bemiddelende instanties, om die te ondersteunen." Ook voor de burgers komt de rechter dichterbij: zij kunnen zelf, zonder advocaat zijn hulp inroepen. "Bovendien komen we langs; onderzoek wijst uit dat beslissingen in burensamen eerder worden aanvaard als de rechter zelf heeft gezien wat er speelt."

Inloggen

Verder verloopt de procedure digitaal. Wie overlast van zijn burensamen heeft of bijvoorbeeld ruzie over de erfgrens of overhangende boomtakken, logt in op burenrechter.nl. Daar vult hij een vragenlijst in die het probleem en de achtergrond in kaart brengt. "We toetsen ook welke oplossing de eiser zelf voor ogen heeft, hoe volgens hem de buurman erover denkt en of eventueel anderen bij het conflict betrokken zijn", zegt Hartendorp. Vervolgens wordt de buurman uitgenodigd om in te loggen en een vergelijkbare vragenlijst in te vullen. "Hij krijgt een heel summiere beschrijving van het geschil te zien, om te voorkomen dat direct de stellingen worden betrokken. Wij willen juist dat beide partijen hun eigen verhaal vertellen."

Oplossingen aanreiken

Een rechtbankmedewerker stimuleert beide partijen om over de gegeven antwoorden in gesprek te gaan op de site. Hij leest mee, stelt vast waarover de partijen het al eens zijn en vraagt zo nodig om aanvullende gegevens. Het systeem verstrekt zelf ook informatie, over juridische bepalingen die van toepassing zijn en oplossingen die andere mensen in vergelijkbare omstandigheden hebben gekozen. "De rechter zoekt in overleg met de partijen naar een passende oplossing en doet uitspraak over kwesties waar zij niet zelf uitkomen", zegt Hartendorp. "Dat kan ook helpen om hulp weer op gang te brengen. Als buurtbemid-

deling bijvoorbeeld telkens vastloopt op een meningsverschil over de schutting, hakt de rechter de knoop over die schutting door."

Pilots

Het prototype voor de burenprocedure is inmiddels enthousiast ontvangen door de Raad voor de rechtspraak, die de tijd rijp acht voor pilots bij twee rechtbanken. Voor burenrecht is nieuwe wetgeving nodig. Tot die er is, kan de burenrechter alleen maar uitspraak doen als beide partijen vrijwillig meewerken: beide partijen moeten zich samen tot de rechter wenden. Of ruziënde burensamen tot zo'n gezamenlijk initiatief te bewegen zijn, zal tijdens de pilots blijken. Die gaan begin 2014 van start.

“DRIE PERSPECTIEVEN OP KWALITEIT”

Net als in tal van andere organisaties wordt in de rechtspraak een spanningsveld ervaren vanwege allerlei (schijnbare) tegenstrijdige eisen, die aan ons gesteld worden. Denk aan kwaliteit tegenover snelheid, landelijke afspraken tegenover individuele vrijheid (autonomie), rechtseenheid tegenover rechterlijke onafhankelijkheid. Ik plaatste het woord 'schijnbare' tussen haakjes. Want het is maar de vraag of het altijd om tegenstellingen gaat. Ik meen dat het van belang is dat we het binnen de rechtspraak eens worden over de definitie van kwaliteit. Want anders blijft het een containerbegrip, waar niemand iets aan heeft. De kortst bruikbare omschrijving, die ik ooit aantrof luidt *fitness for purpose* ('beantwoorden aan bedoelingen'). De vraag is dan: wat zijn de bedoelingen van goede rechtspraak? Antwoord: dat aan partijen - zichtbaar en merkbaar voor de samenleving - in concrete gevallen recht wordt gedaan, tijdig, volgens de regels van de rechtsstaat (dat vraagt deskundigheid) en vanuit een toegankelijke en goedlopende organisatie. Drie perspectieven zijn van belang: een *rechtsstatelijk* perspectief, een *organisatiekundig* perspectief en een *maatschappelijk en klantgericht* perspectief. Als we die drie perspectieven naast elkaar laten staan en niet tegenover elkaar, dan blijken veel schijnbare tegenstrijdigheden niet te bestaan. Dan blijken oplossingen denkbaar die recht doen aan verschillende perspectieven. We moeten er als professionals wel steeds met elkaar over in gesprek, want die oplossingen moeten telkens opnieuw gevonden worden. En er moet overeenstemming over groeien. We moeten trouwens niet alleen met elkaar in gesprek, maar ook met de buitenwereld; met het Openbaar Ministerie en de advocatuur, met organisaties als de reclassering en de Raad voor de Kinderbescherming, met door de gerechten in het leven geroepen klankbordcommissies en in bijvoorbeeld 'Meet the Judge'-bijeenkomsten. Horen hoe de rechtspraak door partijen en de samenleving ervaren wordt. Het vertrouwen in de rechtspraak is terecht groot. Wat mij betreft blijft de rechtspraak er alles aan doen om dat zo te houden. ■

Deze column wordt achtereenvolgens geschreven door de voorzitter van de Raad voor de rechtspraak, de president van de Hoge Raad en de voorzitter van de Presidentenvergadering

Leendert Verheij
Voorzitter van de vergadering van presidenten van gerechten

RECHTER ALS THERMOMETER VAN DE CRISIS

De economische crisis dringt dagelijks door tot in de rechtszaal: ondernemers worden vaker failliet verklaard en meer burgers met schulden vragen de rechter om hulp. Rechters doen vooral hun werk, maar zijn ook onder de indruk. Daarom denken ze mee over oplossingen. “Rechters zijn de thermometer van de samenleving”, zegt hoogleraar Pieter Ippel. “Dat kan beter benut worden.”

Tekst: Stijn Dunk

“Sorry, ik ben een beetje emotioneel”, zegt een vrouw met lang blond haar aan het begin van de zitting. “Het doet me gewoon veel. Ik heb dit restaurantje zestien jaar gerund en nu dit.” Rechter Marie Jose Geradts knikt en wijst op de karaf met water: of ze een glaasje wil. “De eerste jaren ging het goed”, begint de vrouw, “maar het werd steeds meer kommer en kwel. We kregen huurschuld en belastingschulden. We zijn *low budget* gaan werken, maar het was gewoon niet genoeg.”

“Wat is volgens u de belangrijkste oorzaak?”, vraagt de rechter. “Het is echt wel crisis”, antwoordt de vrouw direct. “Ons restaurant ligt in Amsterdam-Zuid, veel klanten werken bij advocaten- en makelaarskantoren. De baas betaalt de lunch gewoon niet meer.” Is een doorstart mogelijk, informeert Geradts. “Ik denk wel dat er mensen voor zijn”, zegt de vrouw zacht. “Het is echt een geliefd plekje.” Zomaar een dinsdagochtend bij de insolventierechter in Amsterdam. Binnen een paar uur komen er zo’n vijftien aanvragen voor

bedrijfsfaillissementen voorbij, variërend van een duikwinkel tot een webwinkel voor damesmode. Het is spectaculair druk met faillissementen, bij de elf rechtbanken in Nederland. Er is landelijk sprake van een verdriedubbeling sinds 2000. In 2012 werden er 12.300 faillissementen uitgesproken door de rechter, en de groei zet dit jaar stevig door. De economische crisis is daarin een belangrijke factor. De malaise krijgt op verschillende gebieden een gezicht in de rechtszalen: het aantal zaken over schuldsanering en bewindvoering stijgt duidelijk, net als bijvoorbeeld uithuisplaatsingen, zaken rond sociale verzekeringen en bijstand. Andere type rechtszaken nemen juist af, omdat ze samenhangen met economische activiteiten, zoals beschikkingen voor bouwvergunningen en verzoekschriften handel.

Domino-effect

“Je ziet in bepaalde branches een domino-effect van faillissementen”, stelt rechter Geradts. “Dan gaan eerst afnemers failliet en vervolgens het bedrijf zelf, want dat krijgt zijn

“

Eerst gaan afnemers failliet, vervolgens het bedrijf zelf”

hele linie aan kwaliteit verliest. “We kunnen de gemiddelde zaak nog behoorlijk behandelen. Zo krijgen mensen van mij altijd de tijd om hun verhaal te doen. Daar hechten ze aan.”

Valse beloften

Een maand eerder, in de rechtbank Oost-Brabant in ‘s-Hertogenbosch. Een schuldsaneringszitting. Een jonge vrouw met hoofddoek wordt terzijde gestaan door haar beschermingsbewindvoerder, die regelmatig zaken toelicht. De schulden zijn de alleenstaande moeder boven het hoofd gegroeid: in totaal 32.000 euro. De vrouw wil toegelaten worden tot het traject voor schuldsanering, net als de anderen die deze dag voor civiele rechter Rens van Ekert verschijnen. Haar ex-man was een drugdealer die valse beloften deed, vertelt ze:

“Ik betaal alles’, zei hij altijd. Toen kwam de deurwaarder en bleken we 10.000 euro huurschuld te hebben. Dat was een harde klap.” De rechter loopt de lijst met schulden af en pikt er enkele ‘opvallende’ uit. “U heeft in maart dit jaar nog 4.200 euro geleend, terwijl u al wist dat u schuldsanering ging starten. Waarom?” “Omdat ze een eigen huisje kreeg”, neemt de bewindvoerder het woord, “dat moest nog ingericht worden.” “Kon dat niet goedkoper?”, vraagt Van Ekert aan de vrouw, die goed gekleed is en modieuze schoenen draagt. “Zo loopt u van het ene naar het andere loket.”

Omdat de rechter reële kansen op werk ziet voor de vrouw, wijst hij het verzoek voor schuldhulpverlening toe. “Maar er is een aantal duidelijke voorwaarden. U moet minstens vier keer per maand solliciteren. Het moet betaald werk zijn, dus niet vrijwillig in een bejaardentehuis. U heeft de verplichting elke maand geld af te dragen en geen nieuwe schulden te maken. En u moet de bewindvoerder die de rechtbank benoemt, goed informeren.”

Een toenemend aantal mensen krijgt een deurwaarder op bezoek. Vaak het begin van een traject van schuldsanering of bewindvoering

Drama's

Zo komt binnen een paar uur het hele leven voorbij in de Bossche rechtszaal: van een vrouw die de ondergang van haar bloemschikwinkelje nooit te boven kwam tot de man die na de scheiding het huis niet kon verkopen en erachter kwam dat zijn vrouw koopverslaafd was. Het aantal schuldsaneringzaken en bewindszaken is sinds de economische crisis sterk toegenomen bij rechtbank Oost-Brabant. "De club rechters die zich daarmee bezighoudt, is echt gegroeid", aldus kantonrechter Joost van der Ham. De crisis is ook op een andere manier zichtbaar in het werk van de kantonrechter: "Zo valt op dat op de rolzittingen steeds meer mensen persoonlijk komen uitleggen dat en waarom ze hun schulden niet meer kunnen betalen."

De zware verhalen op de zitting horen bij het werk, maar de rechters lopen regelmatig even bij elkaar binnen om stoom af te blazen: "Van sommige mensen blijft het beeld op je netvlies staan. Zoals een hardwerkende zzp'er die als metselaar niet betaald krijgt van zijn opdrachtgevers en simpelweg zijn huur niet meer kan betalen", zegt Van der Ham. "Dat zijn echt persoonlijke drama's."

Maatschappelijk thermometer

Niet alleen over specifieke zaken praten rechters onderling, ze bespreken ook de maatschappelijke oorzaken van de groeiende schulden crisis. "Wij hebben het bij de koffieautomaat vaak over hoe ingewikkeld de maatschappij is geworden", zegt Van der Ham. "Of liever: ge-

maakt." Hij legt uit: "Door al die marktwerking van de laatste jaren kunnen mensen kiezen uit tien providers voor hun mobiele telefoon, met alle aanbiedingen en verleidingen van dien. Vroeger belde iedereen in 's-Hertogenbosch bij de PTT en kreeg zijn energie van de PNEM." De politiek in Nederland houdt te weinig rekening met de negatieve gevolgen van dit beleid, vinden Van der Ham en diverse collega's. "Wij zien die gevolgen dagelijks in de rechtszaal voorbijkomen."

Rechters hebben door hun werk bij uitstek zicht op wat er in de samenleving speelt, vindt Pieter Ippel, hoogleraar rechtsgeleerdheid aan University College Roosevelt in Middelburg en Universiteit Utrecht. "Ze zijn vooruitgeschoven posten in de maatschappij", stelt hij. "En zouden kunnen fungeren als een maatschappelijke thermometer: ontwikkelingen signaleren en op de agenda zetten." Dit gebeurt volgens Ippel nu te weinig: "Rechters nemen te weinig deel aan het maatschappelijk debat. Waarom zou het team Kanton van rechtbank Oost-Brabant geen opinieartikel schrijven over de complexiteit van de samenleving en de crisis? Met enkele mogelijke oplossingen." Omdat rechters zich vanuit hun onafhankelijke positie niet met de politiek moeten bemoeien, is een veelgehoord bezwaar. "Dat is een verkeerd soort schroom", meent Ippel. "Natuurlijk moeten rechters met enige prudentie opereren en zich niet uitspreken over lopende individuele zaken. Maar dan nog blijft er van alles mogelijk. Kijk naar Ben Asscher, voormalig president van rechtbank Amsterdam, die mengde zich actief

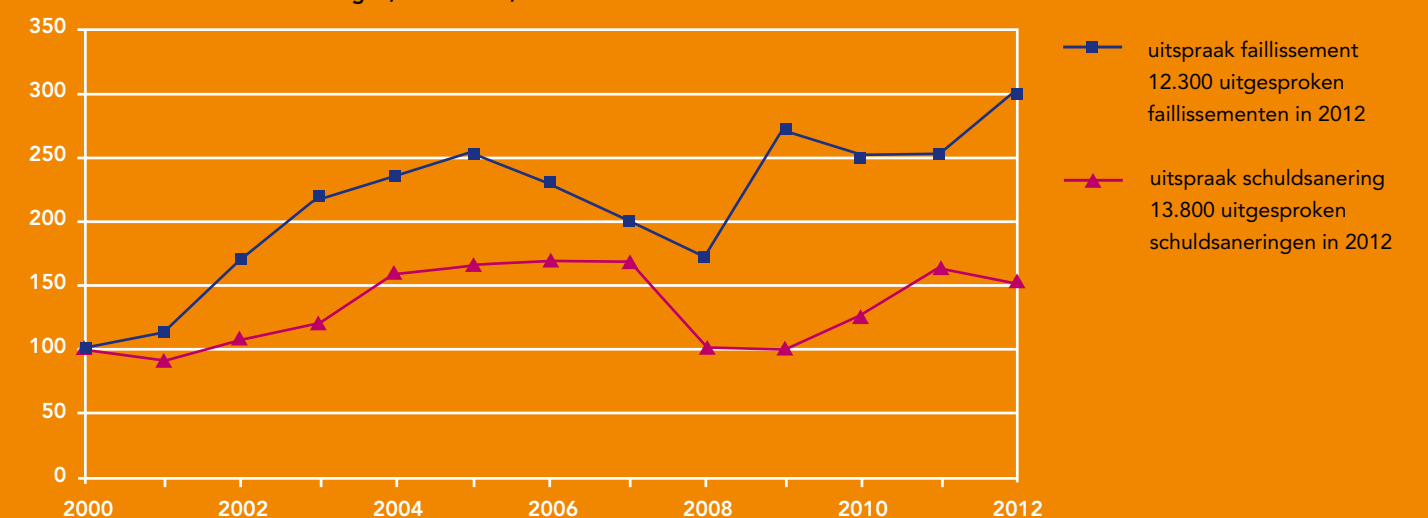
in het debat. En met succes."

De Rechtspraak zou mensen vrij moeten maken voor deze opinievorming, bepleit Ippel. "Niet via gewone rechters, die hebben het daarvoor vaak te druk. Maar elke grote rechtbank zou toch een paar stafmedewerkers de taak kunnen geven om deze kennis op te pikken en te verspreiden." Hij wijst op de Nationale ombudsman, die speciaal medewerkers vrijstelt om bredere maatschappelijke analyses te maken van alle individuele zaken. "Dat heeft echt invloed op de politieke agenda", stelt Ippel, die rechtbanken adviseert beter samen te werken met universiteiten en hogescholen in hun regio. Ook landelijke koepels zoals de Raad voor de rechtspraak en de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak (NVvR) kunnen in zijn ogen een actievere rol spelen.

Meedenken

Een actueel voorbeeld van hoe rechters actief meedenken bij het oplossen van maatschappelijke problemen, is het wetsvoorstel om de faillissementsfraude harder aan te pakken. Rechter Geradts vertelt dat een werkgroepje binnen het Landelijk Overleg van rechters-commissarissen in insolventies (Recofa) zich al jaren met dit wetsvoorstel bezig houdt. Recofa mocht meepraten in de consultatieronde van het ministerie rond het wetsvoorstel. "Fraude met faillissementen is altijd al kwalijk, maar in deze crisistijd is het nog wranger om te zien. Wij zijn blij dat er na jaren vertraging eindelijk schot komt in het voorstel. Het heeft nu eindelijk prioriteit." ■

Faillissementen en schuldsaneringen, 2000-2012, 2000=100

Snel ingrijpen bij kinderonvoering

Annette Olland (45) werkt als liaisonrechter internationale kinderbescherming bij de rechtbank Den Haag. Ze onderhoudt wereldwijd contacten met rechters om te voorkomen dat kinderen tussen wal en schip vallen als ouders met verschillende nationaliteiten elkaar niet meer willen zien. Aflevering uit een serie over bijzondere kamers in ons rechtsstelsel. Wie werken daar en wat houdt hen bezig?

Tekst: Pauline van der Mije Foto: Simone Alderliesten

Wat doet een liaisonrechter?

“Ik ben tussenpersoon voor rechters die internationale familiezaken behandelen, zoals kinderbeschermingsmaatregelen en omgangsregelingen. Zij moeten vaak overleggen met ambtgenoten in een ander land. Daar kan ik bij helpen. Er is een uitgebreid netwerk van liaisonrechters in de hele wereld. Wij ontmoeten elkaar geregeld op internationale conferenties, daardoor zijn de lijnen heel kort.”

Wanneer is die bemiddeling nodig?

“Stel, de Duitse kinderbescherming plaatst een verwaarloosd kind uit huis en ontdekt dat er familie in Nederland woont die voor opvang wil zorgen. Als de Duitse rechter dat goedkeurt, moet hij van alles afstemmen met Nederland. Hoe pakt hij dat aan? Of een Nederlandse man stapt hier naar de rechter voor een omgangsregeling met zijn dochtertje, dat bij moeder in Chili woont. Hij heeft daar ook een procedure lopen. De rechter wil dan eerst met zijn Chileense collega overleggen. Anders neemt hij misschien onbedoeld een besluit dat leidt tot contactverlies en grote emotionele schade.”

Regelt u dat alleen?

“Nee, in 2004 is rond de liaisonrechter een bureau opgericht met een waarnemend liaisonrechter, twee andere familierechters en vijf stafjuristen. Wij fungeren als doorgeefluik, adviseur en expertisecentrum. We be-

Annette Olland: “Kinderen moeten niet jaren in onzekerheid leven”

antwoorden vragen van Nederlandse rechters, leggen contact met en zijn aanspreekpunt voor buitenlandse rechters en zorgen voor vertaling van stukken. Bovendien behandelen we in Den Haag alle kinderonvoeringszaken naar Nederland. Stel, een Nederlandse vrouw die met haar gezin in Amerika woont, gaat met haar kind op familiebezoek. Eenmaal hier besluit ze met het kind te blijven, zonder instemming van de vader. Dan treedt het Haags Kinderontvoeringsverdrag in werking. Dat bepaalt dat het kind zo snel mogelijk terug moet naar het vestigingsland. Gaat dat niet vrijwillig, dan komt de zaak voor de rechter.”

Bepalen jullie bij wie het kind het beste kan blijven?

“Nee, wij beslissen alleen of het kind volgens het Haagse verdrag terug moet. De regels zijn heel strikt: terugkeer is het uitgangspunt, de rechter dáár beslist hoe het verder moet. Daar zijn maar een paar uitzonderingen op. Wij horen niet hoe het na een teruggeleiding afloopt.”

Is dat niet onbevredigend?

“Ja en nee. In deze kwesties is vooral snel ingrijpen belangrijk, zodat kinderen niet jaren in onzekerheid leven en afgesloten zijn van de andere ouder. Vroeger bleef dit soort zaken vaak liggen omdat de procedures lang en ingewikkeld waren. Nu kan je als ouder niet meer zomaar het vliegtuig naar je vaderland pakken en denken: die ander zoekt maar uit hoe hij het kind ooit nog te zien krijgt. Bovendien bieden wij sinds 2009 crossboardermediation aan, een in Engeland bedachte methode om ouders zoveel mogelijk op één lijn te krijgen. Een soort snelkookpanbemiddeling, waarbij ouders die dat willen binnen een week drie uitvoerige gesprekken voeren, begeleid door twee mediators. Zo komen ze vaak tot onderlinge afspraken over hun kind en hoeven wij geen knopen door te hakken. Beter kan het niet!” ■

Eerdere afleveringen:
www.rechtspraak.nl/actualiteiten

‘TOETS MEER DESKUNDIGEN’

Als rechters verklaringen van deskundigen vaker openlijk vergelijken, wordt bewijs in rechtszaken beter getoetst. Daarmee wordt het risico op gerechtelijke dwalingen en andere fouten kleiner. Dit blijkt uit recent onderzoek naar de wijze waarop rechters omgaan met deskundigenverklaringen.

Tekst: Stijn Dunk

In Nederlandse rechtszaken wordt regelmatig de verklaring van een DNA-deskundige, een forensisch psychiater of een andere expert gebruikt. Deze deskundigenverklaringen zijn bedoeld om helderheid te verschaffen over bepaald bewijsmateriaal of de drijfveren van de verdachte. Soms wijzen verklaringen in dezelfde richting, maar soms spreken deskundigen elkaar tegen. Onderzoekers Mark Rijnsburger en Marijke Malsch turfden bij 41 rechtszaken waarin deskundigen werden opgeroepen of er sprake was van ‘tegenspraak’: botsende verklaringen van deskundigen die de rechter moet afwegen. Ze vonden deze tegenspraak in 15 zaken. Uit de vonnissen blijkt dat rechters bij tegenspraak het bewijsmateriaal uitgebreider en zichtbaarder wegen. Zij vergelijken in hun vonnis eerder verschillende scenario’s en vragen deskundigen vaker hun verhaal te doen in de rechtszaal. Uit ander onderzoek blijkt dat deze aanpak het risico op gerechtelijke dwalingen

verkleint. Zo waren fouten in de beoordeling van het DNA-bewijs in de Puttense moordzaak mogelijk minder snel gemaakt als de DNA-deskundige beter was tegengesproken, stellen Rijnsburger en Malsch. Daarom bevelen zij rechters, het Openbaar Ministerie en advocaten aan frequenter een beroep te doen op deskundigen met verschillende opvattingen. Vooral bij ingewikkelde rechtszaken is deze benadering effectief. De onderzoekers verwijzen naar positieve ervaringen in Angelsaksische landen, waar rechters vaker dan in Nederland deskundigen raadplegen en laten getuigen in de rechtszaal. In de rechtbanken Amsterdam, Den Haag en Midden-Nederland loopt een pilot waarin rechters bij het bevragen van deskundigen worden ondersteund door een forensisch expert. ■

Malsch M., Rijnsberger M., *Toetsing door de rechter van deskundigenbewijs. Is er voldoende tegenspraak?* (Expertise en Recht, 2013-1)

Bemiddeling werkt ook in strafrecht

Bij diefstal, bedreiging en andere lichtere strafzaken kan bemiddeling tussen dader en slachtoffer goed werken. In tien jaar tijd waren in een groot Maastrichts project zeven van de tien bemiddelingen succesvol: deze leidden tot een overeenkomst met bindende afspraken, bijvoorbeeld dat de verdachte een training agressiebeheersing volgt of geld doneert aan een goed doel als Slachtofferhulp Nederland. Slaagt de bemiddeling, dan komt er geen vervolging.

Dit concluderen onderzoekers van de Universiteit Maastricht onlangs in het Nederlands Juristenblad (NJB). De bemiddeling in Maastricht gebeurt via het Openbaar Ministerie. Daar worden lichtere strafzaken geselecteerd die kansrijk lijken voor bemiddeling. Tussen 2000 en 2010 vonden 1474 bemiddelingen plaats, waarvan er 1024 (69,5 procent) leidden tot een overeenkomst. Bemiddeling rond diefstal, bedreiging, vernieling en mishandeling is extra succesvol, zaken rond belediging of doorrijden na een ongeval lijken minder geschikt.

In Maastricht verwijzen steeds vaker rechters zelf strafzaken door naar mediation. In vijf andere rechtbanken start de Raad voor de rechtspraak pilots met mediation in strafrecht. Bemiddeling loont, ook in strafrecht, concluderen de auteurs. Ze roepen VVD-kamerlid Ard van der Steur op in zijn initiatiefwetsvoorstel over mediation een volwaardige plek in te ruimen voor bemiddeling in het strafrecht.

Claessen, J., Zeles G., *Bemiddeling in strafzaken in Maastricht. De eerste onderzoeksresultaten.* (Nederlands Juristenblad, 2013-27)

SLACHTOFFERS EXTRA NARIGHEID BESPAREN

Als advocaat in Alkmaar stond Gerda van Dijk pal voor slachtoffers van zedendelicten, vrouwenhandel en huiselijk geweld. Ze leidde ruim honderd advocaten op om hen bij te staan. “Nu ik rechter ben, zie ik hoe goed dat uitpakt”, zegt ze. In het streven van het kabinet om slachtoffers in rechtszaken een rol te geven bij het bepalen van de straf, ziet Van Dijk echter niets. “Dat is een recept voor teleurstelling.”

Tekst: Pauline van der Mije
Foto's: Sake Rijkema

Ze studeerde af in de hoogtijdagen van de kraak- en vrouwenbeweging en stortte zich enthousiast in het maatschappelijk gewoel. Terwijl haar vriend juridische bijstand aan krakers gaf, nam Gerda van Dijk het op voor vrouwen in de verdrukking. Bij het Alkmaars Advocatencollectief wisten slachtoffers van verkrachting, huiselijk geweld en gedwongen prostitutie haar steeds beter te vinden. Van Dijk schreef een zwartboek over misstanden in de Alkmaarse hoerenbuurt en maakte naam als onvermoeibaar verdediger van slachtoffers. “Uiteindelijk heb ik 24 jaar voor slachtoffers gewerkt”, zegt ze. “Destijds had niemand oog voor hun situatie. Ik kwam soms briesend terug van de rechtbank omdat weer een straatverbod was afgewezen. Vaak was niet eens duidelijk waarom.”

Vastlopen

Advocaat Van Dijk zag vooral slachtoffers van zedendelicten vastlopen. “Getuigen zijn er niet in zulke zaken”, zegt ze. “De advocaat van de verdachte zal altijd een verzoek indienen om de aangeefster bij de rechter-commissaris te horen. Kent zij de rituelen van het strafproces niet, dan is ze kansloos. Ze verwacht een gesprek over wat haar is overkomen, maar treft een advocaat die het dossier heeft gelezen en alles doet om haar te fileren. Dan heb je geen

eerlijk proces meer. Wie waarde hecht aan waarheidsvinding, moet in ernstige zaken ook slachtoffers een advocaat toewijzen.”

In Alkmaar krijgen aangeefsters van zedendelicten sinds juni 2000 standaard een advocaat. Gratis, zolang het proces duurt. Van Dijk heeft daar drie jaar voor geknokt. Ze kreeg politie, justitie, slachtofferhulp en de rechtbank om tafel om afspraken te maken over een piketregeling en ontwikkelde een cursus voor collega's over juridische bijstand aan slachtoffers.

“Inmiddels wordt ook voor slachtoffers van mensenhandel en ernstig huiselijk geweld een advocaat gebeld”, zegt Van Dijk. “Meer dan honderd advocaten uit het hele land zijn bij mij op cursus geweest. Ik had gehoopt het slachtofferpiket in heel Nederland uit te rollen, maar alleen Utrecht heeft het overgenomen.”

Establishment

Dat ze zelf nog eens rechter zou worden, had Van Dijk nooit verwacht. “Overstappen naar het establishment was ondenkbaar”, lacht ze. “Maar de laatste jaren kreeg ik steeds meer behoefte aan verdieping. Ik gaf iedereen les, maar ontwikkelde me zelf niet meer.” Na een voorzichtige start als sporadisch optredende invalrechter in Leeuwarden, waagde ze de sprong toen de rechtbank Alkmaar haar vier jaar geleden benaderde. Dynamisch werk in

“**Dat met slachtoffers geen rekening wordt gehouden, is onzin**”

“

Bubbel van onbegrip op sociale media”

een kleurrijk, druk kantoor maakte plaats voor studeren op dossiers in een stille rechterskamer. “En dan ineens die zaal in, waar je voor publiek snel knopen moet kunnen doorhakken en oordelen vellen. Dat vond ik wel zwaar.”

Switchen van belangen behartigen naar onpartijdig oordelen ging vanzelf. “Soms denk ik wel: wat is er van me geworden?”, zegt ze. “Vroeger hielp ik mensen, nu sluit ik ze op. Maar ik doe dat wel heel gewetensvol, door me grondig in alle aspecten van een zaak te verdiepen - dat vind ik zo prachtig aan dit vak. Mijn ervaring als advocaat helpt. Ik heb zoveel meegemaakt, dat ik nergens meer van opkijk en makkelijk contact maak met verdachten op de zitting. Daardoor kunnen zij hun verhaal goed vertellen.”

Ook slachtoffers komen dankzij de piketafspraken tot hun recht. “Ze komen goed geïnformeerd naar de zitting, hun eigen verklaring is vaak al binnen, de schadeclaim goed onderbouwd”, zegt Van Dijk. “Iedereen werkt mee om slachtoffers extra narigheid te besparen. De bode let erop dat ze niet per ongeluk de verdachten tegenkomen op de gang, de officier van justitie voert een voorgesprek om irreële verwachtingen te temperen. Daardoor weten ze dat het ook vrijspraak kan worden, als het bewijs de rechtbank niet overtuigt.”

Torenhoge verwachtingen

Zonder die informatie hebben mensen tegenwoordig torenhoge verwachtingen, aangewakkerd door politici en sociale media, zegt Van Dijk. “Men blijft maar roepen dat met slacht-

offers geen rekening wordt gehouden. Dat is onzin, er is heel veel veranderd in twintig jaar. Slachtoffers hebben rechten gekregen en rechters wegen hun belangen vanzelfsprekend mee.” Slachtoffers mee laten praten over de op te leggen straf, zoals het kabinet wil, vindt ze een brug te ver. “Daarmee kweek je verwachtingen die wij niet kunnen waarmaken. Rechters laten zich leiden door het bewijs, de persoon van de verdachte, de gevolgen voor het slachtoffer. Niet door wat het slachtoffer zou willen. Die illusie leidt onvermijdelijk tot teleurstelling bij mensen die toch al iets afschuwelijks hebben meegemaakt. Laten we de bestaande ruimte voor slachtoffers goed benutten in plaats van weer iets nieuws bedenken waar niemand baat bij heeft.”

Rechters moeten wel hun uiterste best doen om uit te leggen waarom ze een bepaalde straf opleggen, vindt ze. “Daarom ben ik ook persrechter. Het draagvlak in de samenleving brokkelt af, dat wil ik houden.” Hoe dat moet is de vraag. “Elke keer zie je op sociale media een bubbel van onbegrip ontstaan rond strafzaken. Rechters proberen daar van alles aan te doen - vonnissen begrijpelijk formuleren bijvoorbeeld - maar het helpt niet. Journalisten moeten zich dat ook

aantrekken. Er zijn nog maar weinig media die de feiten weergeven en de Rechtspraak kritisch volgen. Het lijkt alleen te gaan om wat lekker bekt.”

Trial by media

Ontmoetingen met het publiek tijdens rechtbankactiviteiten als Meet the Judge geven Van Dijk altijd weer moed. “Mensen stellen dan heel zinvolle vragen. En lezersjury's met dossierkennis blijken vaak milder te straffen dan zogenaamd softe rechters. Wat je op sociale media leest, zijn waarschijnlijk toch uitwassen. Maar die krijgen dankzij internet wel een forum en vormen vervolgens weer een bron van informatie. Zo wordt het onzinnige imago van rechters als wereldvreemde wezens die onder een steen leven telkens bevestigd.”

Met het toestaan van camera's en microfoons hoopt de Rechtspraak een reëler beeld van rechtszaken te geven. “Veel rechters zijn bang dat opnames uit hun context worden gehaald en op YouTube gezet”, zegt Van Dijk. “Willen we die weg inslaan? Werken we dan niet onbedoeld mee aan *trial by media*?”

In Alkmaar zijn persoonsgegevens van een verdachte in een lopende strafzaak op internet gezet, met een oproep om naar zijn huis te gaan. “Die man heeft al twee keer moeten verhuizen”, zegt Van Dijk. “We weten nog niet of hij schuldig is, maar op internet is hij al veroordeeld. Ik wou dat mensen beseffen wat ze daarmee aanrichten. En dat ze eens wat rechtszaken bijwonen voordat ze hun mening spuien. De meeste zittingen zijn openbaar. Kom gewoon een keer kijken!” ■

Gerda van Dijk, geboren 5 september 1956 in Hoogland, woont met vriend en twee zoons in Alkmaar, studeerde rechten in Utrecht

1981-1986: Bureau voor Rechtshulp, Utrecht

1986-1989: Advocatencollectief Alberdingk Thijm, Amsterdam

1989-2010: Alkmaars Advocatencollectief, later omgedoopt tot Advocatenkantoor Oudegracht.

1997-2009: docent juridische bijstand aan slachtoffers van zedendelicten, mensenhandel en huiselijk geweld

2002-2009: rechter-plaatsvervanger in Leeuwarden

2010-heden: strafrechter en persrechter in Alkmaar

1984-2009: verschillende onderscheidingen en bestuursfuncties op het terrein van vrouw en recht

2012: verkiezing tot Topvrouw door lezers Noordhollands Dagblad

OP DE ROOL

'IK SCHREEUWDE MAAR WAT'

Tekst: Martijn Delaere

Illustratie: Aad Goudappel

Waar: politierechter Almelo, rechtbank Overijssel

De zaak: Hans-Gerd O. wordt ervan verdacht twee medewerkers van Verslavingszorg Tactus in Enschede met enig misdrijf tegen het leven te hebben bedreigd

Vonnis: onschuldig

“U moet goed opletten. Als u lollig gaat zitten doen, dan kunt u meteen vertrekken.” Politierechter Liesbeth Venekatte laat niet met zich sollen. Tegenover haar zit de net over de grens geboren Hans-Gerd O. Je hoeft geen geneeskundige te zijn om te zien dat Hans-Gerd het slecht maakt. Begin dit jaar zou hij twee beveiligers van Tactus Verslavingszorg in Enschede dreigend hebben toegeschreeuwd: “Ik maak je af” en/of “Ik maak jullie af”. Daarvoor staat Hans-Gerd nu voor de politierechter.

Na de korte tenlastelegging van officier van justitie Carla Hofstee is het woord aan de verdachte. “Wat wilt u daarover zeggen”, vraagt rechter Venekatte. “Ik heb het niet gedaan”, is het slecht verstaanbare antwoord. “Hebt u vandaag gedronken?”, wil de rechter weten. Nee, Hans-Gerd mindert en drinkt nog slechts om de dag drie halve liters bier. Vandaag is die andere

dag. “Maar ik spreek moeilijk omdat mijn mond scheef staat en ik last heb van mijn tong”, verklaart Hans-Gerd zijn ‘dronkemansstem’. Zijn gezondheidstoestand is sowieso een zorg voor rechter Venekatte. “Wat gebruikt u allemaal?” Methadon en valium, maar sinds een tijd geen cocaïne en heroïne. Als Hans-Gerd vertelt dat hij een aandoening aan zijn alvleesklier heeft, zegt rechter Venekatte: “U speelt met uw leven, dat weet u toch, hè?” Ja, dat weet Hans-Gerd.

Nu de zaak zelve. Hans-Gerd O. had op die bewuste winterdag inderdaad ‘een waas’ voor zijn ogen. “Ik was wanhopig en schreeuwde maar wat”, zegt hij. “Ik lees dat u uw broek ook liet zakken en op straat begon te plassen”, vult de rechter aan. Dat ontkent hij niet, wel blijft Hans-Gerd ontkennen dat hij de twee bewakers van de verslavingszorg direct en persoonlijk heeft bedreigd. “Niet ik maar zij hebben zich misdragen. Ik ben geslagen.” “Maar ik lees hier ook dat u excuses maakte; dat begrijp ik niet”, zegt rechter Liesbeth Venekatte. Excuses voor het dolle geschreeuw, niet voor bedreigende taal, aldus Hans-Gerd, van wie de rechter trouwens 27 pagina's strafblad voor zich heeft liggen. Hij heeft al 20 jaar niet gewerkt en vindt onderdak bij het Leger des Heils. “27 kantjes combineren zich niet zo best met een maatschappelijke carrière”, verzucht rechter Venekatte. “En wilt u trouwens ophouden met het slaan tegen de microfoon?”

“Wat vindt u dat er moet gebeuren?”, vraagt de rechter aan officier van justitie Hofstee. “Hulpverleners zijn wel vaker de pineut bij de verdachte”, zegt Hofstee. “Ik acht strafbare bedreiging bewezen. We moeten dit gedrag afstraffen. Daarom eis ik 2 weken onvoorwaardelijk naast tenuitvoerlegging van 2 maanden voorwaardelijke gevangenisstraf die de verdachte vorig

jaar kreeg opgelegd.” Niet zo veel mensen die worden opgeroepen om voor de politierechter te verschijnen, doen dat. Nog minder mensen nemen een advocaat mee. Dat heeft Hans-Gerd wel gedaan en het blijkt een gouden greep. Advocate Nadine Schraa heeft zich al die tijd vooral bezighouden met het sussen van haar cliënt, maar nu is het haar beurt.

“Er is geen wettig bewijs”, stelt advocaat Schraa kort en bondig. Ze verklaart zich nader: “Beide medewerkers van Tactus hebben verklaard dat ze door mijn cliënt zijn bedreigd. Zo op het eerste gezicht lijken ze beiden te verklaren over beide bedreigingen. Maar wanneer je de verklaringen op pagina 7 goed leest, dan zie je dat de één werd bedreigd toen de ander binnen was en toen de ander erbij kwam, de een weer wegging. Ze zijn geen getuige geweest van elkaars bedreiging.” Rechter Venekatte bladert naar pagina 7. Het is het woord van de ene beveiligger tegen het woord van Hans-Gerd O. en het woord van de andere tegen het woord van Hans-Gerd O. “Dat betekent dat er voor beide bedreigingen geen wettig bewijs is”, besluit Nadine Schraa. Rechter Venekatte vraagt de verdachte of hij nog iets wil zeggen. “Ja, dat ik het niet heb gedaan en dat ik moet boeten voor de leugens van de beveiligers.”

Het woord is aan rechter Liesbeth Venekatte, die bij de bespreking van de getuigenverklaring en de passages op bladzijde 7 tegen advocate Schraa al had gezegd: “Daar zegt u wat.” “Ik vind dat er onvoldoende bewijs is”, zegt de rechter dan ook onomwonden. Geen onvoorwaardelijke celstraf en ook geen tenuitvoerlegging van de eerder opgelegde voorwaardelijke gevangenisstraf. Hans-Gerd O. wordt onschuldig verklaard en is vrij om te staan en te gaan waar hij wil. ■

Meer afleveringen van Op de rol: www.rechtspraak.nl/actualiteiten/op-de-rol

NIET OP EEN EILAND

De Rechtspraak moet haar blik op het buitenland gericht houden. Internationale samenwerking houdt rechters een spiegel voor en leert hen omgaan met andere (juridische) culturen. Het buitenland op zijn beurt vindt het Nederlandse rechtssysteem ook interessant. “We staan wereldwijd goed aangeschreven.”

Tekst: Martijn Delaere

Een Afghaanse delegatie bezoekt Nederland

Als het aan de Europese Commissie ligt, heeft één op de twee rechters in 2020 deelgenomen aan Europese juridische trainingen. “Een erg ambitieus plan. Maar het is ook wel weer goed dat Brussel zo ambitieus is”, zegt Merel Berling, senior beleidsmedewerker internationaal bij de Raad voor de rechtspraak. Zelf is Berling net terug uit de Turkse hoofdstad Ankara, waar ze met de Duitsers en het vaderlandse Center for Legal International Cooperation de planning maakte voor een project om de relatie tussen de Turkse media en rechtspraak te verbeteren. “De Nederlandse rechtspraak doet het Europees vergeleken erg goed op het terrein van de omgang met de media. Dit was één van de redenen om in te schrijven op dit project. In Turkije hebben ze persrechters, maar dat zijn rechters die journalisten vervolgen. Toch iets anders”, meent Berling. Bij de oprichting van de Raad voor de rechtspraak in 2002 was niet bedacht dat

“

Laat iedereen nou maar komen”

Bert van Delden stond als eerste voorzitter van de Raad voor de rechtspraak aan de wieg van de internationale samenwerking tussen Europese raden voor de rechtspraak (European Network of Councils for the Judiciary, ENCJ). Zijn beweegredenen? “Omdat er

steeds meer Europese en andere internationale regelgeving komt die in de betrokken landen op uniforme wijze geïnterpreteerd behoort te worden. Direct contact met collega's leert dat *law in action* iets anders is dan *law in the books*”, aldus Van Delden. Dat Europese netwerk is in korte tijd veel groter geworden dan Bert van Delden in het begin van de 21-ste eeuw had voorzien of gewenst. Hij zegt: “Ik had bedacht dat het bescheiden moest beginnen met drie kleine Raden voor de rechtspraak in Nederland, België en Ierland, zodat je niet direct werd overvleugeld. We hebben vervolgens een paar landen uit de kern van de EU uitgenodigd, maar toen was het hek van de dam. Allerlei landen meldde zich aan. Ik had het liefst de officieren van justitie erbuiten gelaten, maar dat lukte niet, want in sommige landen zit het Openbaar Ministerie in de Raad voor de rechtspraak. Het werd zo'n ratjetoe, dat we dachten: laat nou iedereen maar komen. Uiteindelijk heeft het netwerk zich onder de huidige ENCJ-directeur Monique van der Goes tot de EU gewend. Alleen, met Europa weet je wel waar je aan begint maar niet waar je eindigt en zit je vast aan allerlei Europese voorschriften. Op

zich is het wel goed hoor, want het netwerk moet ook echt Europees worden, maar ik had liever gezien dat de landen eerst wat meer tot elkaar waren gekomen.” Van Delden vindt dat een internationaal werkbezoek de geest verruimt, “maar het is geen *condicio sine qua non*. Je hoeft ook niet in de gevangenis te hebben gezeten om er iets van te begrijpen.” De verwachtingen moeten ook niet al te hoog gespannen zijn, waarschuwt Bert van Delden. “Ik ben veel in Turkije geweest en dan zie je in tien dagen toch maar een beperkt deel. Bovendien zou je de dingen willen zien die de autoriteiten jou niet willen laten zien.” Uiteindelijk draait volgens oud-rechter Bert van Delden ieder gesprek in het buitenland altijd weer uit op dat ene tere punt: onafhankelijkheid. “Sommigen hebben daar een heel aparte opvatting over, maar ik begrijp het wel. Wij zitten in Nederland in een luxepositie. Wij hoeven ons nooit te bekommeren over onze onafhankelijkheid. Een politicus kan wel iets roepen, en daar kun je je als rechter aan ergeren, maar je hoeft je er niets van aan te trekken. Het maakt ook niets uit voor je carrière. In andere landen is dat wel even anders.”

internationale samenwerking een rol kon gaan spelen binnen de Raad. Wetgevingsadvisering, toezicht op rechtspleging, financieel beleid en bedrijfsvoering waren (en zijn) de wettelijke taken van de Raad. Het buitenland evenwel, en dan in het bijzonder de Europese Commissie, dringt onverbiddelek door tot in de haarvaten van de rechtszaal. “De Europese Commissie maakt heel veel stappen vooruit en je kunt als Rechtspraak niet achterblijven”, aldus Merel Berling. De Raad voor de rechtspraak heeft internationale samenwerking daarom de afgelopen jaren op zijn agenda gezet. Over de vraag wat rechtbanken daarmee kunnen en willen, wordt binnenkort tijdens een strategisch debat in Den Haag met alle presidenten van de gerechten geredetwist. Nu heeft de Raad vier prioriteitslanden (Suriname, Turkije, Roemenië en Kroatië). Merel Berling: “Maar wil iedereen dat? Moeten er andere keuzes worden gemaakt? Met welke landen willen we verder?” Tijdens het debat komt ook het internationale

personeelsbeleid voor rechters en juridische medewerkers ter sprake. Beleid dat er nu formeel niet is. De Nederlandse Rechtspraak kan in Macedonië of Turkije nuttig advieswerk doen, bijvoorbeeld over de opleiding van rechters, maar minstens zo belangrijk, en misschien wel belangrijker, zijn de lessen die de Nederlandse Rechtspraak in het buitenland kan leren, zegt Berling. “Het is niet alleen brengen, het is ook halen. We kunnen leren van het buitenland. De Nederlandse rechtspraak scoort heel goed op alle ranglijsten in de wereld, maar er zijn altijd verbeteringen mogelijk. In het kader van het programma Kwaliteit en Innovatie hebben we bezoeken gebracht aan landen als Finland, Duitsland en Estland. Dan zie je dat de ict in Estland veel beter is geregeld dan bij ons.”

Verrijking

Niet alleen op het niveau van management valt veel in het buitenland te leren, ook

rechters en juridische medewerkers kunnen voor hun praktische werk wat opsteken van een bezoek aan een EU-lidstaat. Merel Berling: “Deelname aan een Europees of internationaal rechtersnetwerk of een seminar in Bulgarije of Polen is een verrijking voor de rechters en juridische medewerkers. Want in de rechtszaal krijg je ook te maken met andere nationaliteiten. Personen met een andere nationaliteit kunnen zich anders gedragen in de rechtszaal. Door ervaringen op te doen met andere nationaliteiten, kun je hun gedrag beter plaatsen en is er begrip voor culturele verschillen.” Het houdt rechters ook een spiegel voor, meent Berling. “Juist als je wordt geconfronteerd met een totaal verschillend rechtssysteem, dan ga je je afvragen: waarom doen wij het op onze manier en waarom doen zij het anders? Misschien is het beter om het anders te doen? In Duitsland gebeurt de zaaksverdeling (welke rechter doet welke zaak?, red.) automatisch. Kunnen we daarvan iets opsteken? Ik ben erg voor *pick and match*.”

Merel Berling:
“Internationale samenwerking is balanceren”

Peter Pulles:
“Buitenlandse rechters kunnen integer zijn en toch tot een ander oordeel komen”

Werkbezoek

Om hun horizon te verbreden, kunnen Nederlandse rechters via het Exchange Programme van het European Judicial Training Network twee weken op werkbezoek in een EU-land. Via dit programma worden ook Europese rechters ontvangen bij de Nederlandse gerechten. Nederlandse rechters kunnen ook buitenlandse delegaties in Nederland ontmoeten en ontvangen. En dat zijn er steeds meer, zegt Merel Berling. “We staan wereldwijd goed aangeschreven. Bovendien is één van de speerpunten van Buitenlandse Zaken veiligheid en rechtsorde. Dat merken we bij de Raad. Vooral van de nieuwe EU-leden en (potentiële) kandidaat-lidstaten komen veel verzoeken. Het cluster internationale samenwerking van de Raad voor de rechtspraak coördineert niet alleen kennisuitwisseling, maar coördineert ook inhoudelijk deze bezoeken en geeft presentaties over het Nederlandse rechtssysteem aan deze buitenlandse delegaties. De bezoeken worden gecoördineerd door mijn collega Rosanna Kouwenhoven.”

De bezoekers uit verre streken vallen soms van hun stoel als Berling ze vertelt over onze Nederlandse ‘eigenaardigheden’. Van verbijstering en van enthousiasme. Uit die laatste categorie: “Binnen de Nederlandse Rechtspraak is het soms een punt van discussie, maar bezoekende delegaties zijn laaiend enthousiast over de bedrijfsvoering en het financieringssysteem van onze rechtspraak. Zij dromen van onze onafhankelijkheid, maar moeten voortdurend bij de minister vragen om geld en dan krijgen ze te horen hoeveel ze waaraan mogen besteden. Ook onze selectie- en wervingsprocedures staan hoog uitgeschreven. Er zijn landen waar geen functioneringsgesprekken worden gevoerd, maar waar je het wel merkt als je niet naar wens functioneert. Eerst krijg je minder salaris, vervolgens word je naar een uithoek van het land verbannen en uiteindelijk kun je zelfs ontslagen worden.”

Integriteit

Buitenlandse delegaties begrijpen er maar weinig van dat bij ons zaken als integriteit in richtlijnen zijn vastgelegd en vooral op vertrouwen is gebaseerd, terwijl het bij hun

“

Eerst minder salaris, dan verbannen en uiteindelijk ontslag”

keiharde wetgeving is. Ze vinden het ook maar raar dat rechtbanken twitteren. Waar is dat nou goed voor? En dan natuurlijk de verhouding man-vrouw. Dat een rechter part-time kan werken, is voor buitenlanders onbegrijpelijk. Merel Berling: “Een delegatie uit Saoedi-Arabië wilde het erover hebben of vrouwen wel rechter mochten worden. Je wilt ze niet meteen voor het hoofd stoten, maar ik leg wel uit dat het in Nederland doodnormaal is dat vrouwen een carrière hebben. Internationale samenwerking is ook balanceren. Ik beoordeel of veroordeel een land niet. Soms krijgen we politiek getinte vragen. Bijvoorbeeld hoe wij de rechterlijke organisatie in een land beoordelen. Op zulke vragen gaan we nooit in. We bedrijven geen politiek, dat zou funest voor de vertrouwensband zijn.”

Noodzaak

De president van de rechtbank Limburg Peter Pulles ziet internationale samenwerking en uitwisseling van rechters “als een noodzaak, ook vanuit Europese economische belangen, waaraan rechtspraak als maatschappelijk instituut functioneel bijdraagt”. De rechtbank Limburg heeft van de rechtbank Roermond een jumelage geërfd met de rechtbank in de Turkse stad Aydin (170 duizend inwoners), zuidoostelijk van Izmir. Peter Pulles vertelt: “Limburgse rechters zijn de afgelopen jaren een aantal keren naar Aydin geweest; de collega’s van daar zijn ook bij ons geweest. Limburg ontvangt verder zo’n drie tot vier Turkse delegaties per jaar. Ik vertel dan vaak over onze besturing en financiering. We betalen onze werkbezoeken aan Aydin sinds begin dit jaar zelf, deels de rechtbank, deels persoonlijk, en dat heb ik er graag voor over. De deelnemende rechters vinden het ook geen enkel probleem.”

“

Je kunt een voorbeeldfunctie hebben”

Cornelia Peck is net terug uit Kosovo, waar ze twintig maanden rechter was bij de EULEX-missie. “De afvaardiging heeft daar een uitvoerende taak en dat betekent dat wij rechtszaken doen die risico opleveren voor Kosovaarse rechters of zaken die onder druk weleens niet goed behandeld zouden kunnen worden”, aldus Peck. Een vrouw die recht spreekt in een islamitisch land, op basis van het Kosovaarse recht. “Daar was ik natuurlijk niet in geschoold,

maar ik ben jurist dus ik kan wel wetboeken lezen. Hoewel Kosovo geen partij is bij welk verdrag ook, hebben zij wel veel mensenrechtenverdragen via hun grondwet geadopteerd. De basisprincipes verschillen niet zo vreselijk van hoe wij in Nederland rechtspreken. De uitwerking is anders. De straffen zijn over het algemeen hoger dan bij ons. Voor bezit van vijftien kilo softdrugs kun je acht jaar krijgen.” En het islamitische karakter van het land? Peck: “Ze zijn tamelijk liberaal. Er wordt in geen enkel islamitisch land zo veel alcohol gedronken als in Kosovo. De samenleving wordt door mannen gedomineerd. Ik ben als vrouwelijke rechter alleen maar met respect door advocaten en verdachten bejegend, maar dat heeft denk ik ook te maken met het feit dat ik een internationale rechter was.” Het was niet allemaal rozengeur en maneschijn in Kosovo, zegt de Rotterdamse strafrechter Peck eerlijk. “De strafwetgeving was een allegaartje en is dat met de introductie van nieuwe wetgeving begin dit jaar nog steeds. Er staan bepalingen in die niet met elkaar te rijmen vallen. Iedereen doet eigenlijk maar wat. Dat gold dus ook voor mij. Ontzettend leuk, maar ook frustrerend want er is geen houvast. Het enige wat ik heb, is mijn Nederlandse achtergrond, maar die valt niet te rijmen met de rechtsgeschiedenis van Kosovo.” Het viel rechter Cornelia Peck tegen dat ze zo weinig kon doen aan

de ontwikkeling van het recht in Kosovo. “Ik ging ernaartoe met het idee dat ik in panels met lokale rechters zou samenwerken en kennis en ervaring zou overdragen en uitwisselen. Maar in de praktijk lag de nadruk op het afdoen van zwaardere zaken. Dat is jammer, want daardoor duurt het extra lang voordat de dingen die wij proberen te brengen doorsijpelen.” Maar uiteindelijk was het rechterschap in Kosovo meer dan de moeite waard, concludeert Cornelia Peck. “Ik kijk met een andere blik naar Nederland. De efficiëntie van ons strafproces is vrij hoog, maar we doen bijvoorbeeld weinig met het onmiddellijkheidsbeginsel, wat betekent dat je een getuige direct op zitting hoort. De rest van de wereld doet dat wel. Zouden wij daar ook niet eens naar moeten kijken? Er valt best iets te verbeteren aan de inrichting van ons strafproces, in ieder geval te vergelijken.” Peck kan na twintig maanden Kosovo haar collega’s alleen maar aanraden ook op stap te gaan. “Het is enorm belangrijk voor andere landen. Je kunt een voorbeeldfunctie hebben. Het is ook een verrijking. Heel nuttig om in een volstrekt andere cultuur te zitten. Maar je moet het niet even snel willen doen. Het duurt een tijdje voordat je een samenleving door hebt en de spanningsvelden in een cultuur kent. Een jaar is eigenlijk te kort.”

Wederzijdse bezoeken dragen volgens Pulles bij aan versterking van het vertrouwen in elkaars waarden, werkwijzen en uitspraken. “Integriteit en onafhankelijkheid spelen daarbij een belangrijke rol, hoewel dat ook wel een heikel punt kan zijn. Wat we in de samenwerking met Aydin hebben bereikt, is dat we daarover hebben kunnen spreken. De Turkse collega’s hebben dan ook kritische vragen aan ons, bijvoorbeeld over onze zaaksverdeling. Dat opende mijn eigen ogen.” Tijdens een bezoek aan het ministerie van Justitie en de Turkse Raad voor rechters en officieren van justitie in Ankara, merkte rechtbankpresident Peter Pulles hoe graag men wil samenwerken met Nederland. Pulles:

“De Turkse rechters zijn geïnteresseerd in de grotere autonomie van onze gerechten en Ankara wil dat de eigen rechters meer naar buiten kijken, meer gericht op buitenlandse ontwikkelingen en opvattingen. Ze zijn daarom op zoek naar andere gerechten in Nederland die geïnteresseerd zijn in een verbintenis. Ik zou tegen alle presidenten willen zeggen: ‘Grijp die kans.’”

Ander oordeel

Peter Pulles is nu drie keer in Turkije op werkbezoek geweest, waarbij de Turkse collega’s vrijer en vrijer zijn geworden. “Wij steken dus veel meer op dan bij ons eerste bezoek”, aldus de Limburgse rechtbankpresident.

“Ik heb in Turkije ervaren dat andere rechters integer kunnen denken over onderwerpen en toch tot een ander oordeel kunnen komen dan Nederlandse rechters. Dat is trouwens ook mijn ervaring in de EU, bijvoorbeeld in Polen en Duitsland. Het besef dat rechters in Europa en Turkije in hun denken en praktijk meer gemeenschappelijk hebben dan dat ze verschillen, helpt om de harmonisatie van het recht en de rechtspraak in Europa te versnellen. Wij maken het niet meer mee, maar over vijftig of honderd jaar is dat recht in Europa onherroepelijk één. Het Turkse rechterlijke denken sluit daar overigens meer bij aan dan menigeen in Nederland denkt.” ■

'NA UITSPRAAK RECHTER VERSTOMT DE DISCUSSIE'

Er is veel discussie over rechtspraak, maar volgens Paul Schnabel is er geen sprake van een legitimiteitscrisis. "Het is zoals de *Rijdende Rechter* steeds zegt: dit is mijn uitspraak en daar moet u het mee doen. En Nederland doet het er inderdaad mee. Zonder morren."

Tekst: Rob Edens Foto's Simone Alderliesten

Paul Schnabel (65) ging recent met pensioen als directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau. Maar hij is drukker dan ooit. Een factor van belang hierbij is het wegvallen van de ondersteuning die hem als SCP-directeur ten deel viel, zegt hij met een kwinkslag. Geen auto met chauffeur meer, geen secretariaat meer dat zijn agenda nauwgezet bijhoudt. Maar de invloedrijke opinion leader wordt nog steeds wel voor van alles en nog wat gevraagd. Schnabel: "Ik heb een nieuwe auto gekocht. Binnen twee maanden staat er al 7.500 kilometer op de teller." Lachend: "En dat is dus zonder woon-werkverkeer."

Paul Schnabel spreekt dit jaar de Rechtspraak-lezing uit tijdens de Dag van de Rechtspraak op 12 september (zie ook kader 'Achtste Rechtspraaklezing, pagina 26). Hij spreekt over het thema kwaliteit – een bij uitstek intern gericht onderwerp. Dat is anders dan in de voorgaande jaren, toen de lezingen steeds

gingen over varianten op maatschappelijke oriëntatie: imago, transparantie en welke opstelling in te nemen in het publieke debat dat vaak ging over rechtspraak, zonder dat rechters daar zelf aan deelnamen.

Spanning

Schnabel constateert dat de spanning tussen samenleving en rechtspraak is toegenomen. Dat schrijft hij toe aan het meer zichtbaar worden van strafrechtspraak. "Media die zaken uitvergroten door in te zoomen op spectaculaire details, politici die hun mening geven over zaken die nog onder de rechter zijn, advocaten die een hele show opvoeren. Een enkele keer werkt het gerechtelijk apparaat zelf mee aan de ophef. Ik herinner me de zaak waarin de Hoge Raad - dus de allerhoogste rechter – vorig jaar oordeelde dat een agent er maar tegen moet kunnen als hij wordt uitgescholden voor miereneuker. Anders moest hij maar geen agent worden! Een verbijsterende

uitspraak, daar gaat precies het verkeerde signaal van uit. Naar de samenleving, maar ook naar de politie, die zich verraden voelt. Als je het vonnis leest zal het vast allemaal veel genuanceerder liggen. Maar ja, wie doet dat? Wat blijft hangen, is het bericht in de media."

Ondanks de regelmatige maatschappelijke ophef, staat de Rechtspraak er goed voor, zegt Schnabel. "Het SCP doet ieder kwartaal onderzoek naar het vertrouwen dat burgers hebben in de belangrijke maatschappelijke instituties. De Rechtspraak scoort daarin constant hoog. Zeker hoger dan de politiek, maar wel minder hoog dan de televisie en kranten! Goed dat te beseffen, al is er geen sprake van een legitimiteitscrisis. In andere landen is dat veel meer het geval. In België, rond zo'n Dutroux-zaak, waarbij op justitieel gebied van alles mis gaat. Of in de VS, de zaak O.J. Simpson. Hij zat zo evident te liegen en werd toch vrijgesproken. Van dat soort toestanden

“Spanning tussen samenleving en rechtspraak is toegenomen”

Ja, twee politieke moorden. Maar wel direct opgelost”

Paul Schnabel (1948)

1967-1975: studie sociologie in Utrecht en Bielefeld (D)

1982: promotie op proefschrift over nieuwe religieuze bewegingen en geestelijke volksgezondheid

1973-1998: onderzoekscoördinator Stimezo Nederland, hoofd onderzoek Nederlands Centrum Geestelijke Volksgezondheid (nu Trimbos-instituut), decaan Netherlands School of Public Health, hoogleraar klinische psychologie Universiteit Utrecht

1998-2013: directeur Sociaal en Cultureel Planbureau

Vanaf 2013: o.a. hoogleraar Universiteit Utrecht, kroonlid SER, commissaris ING Nederland

hebben wij in Nederland gelukkig minder last. Ja, er waren twee politieke moorden, maar die werden op dezelfde dag nog opgelost en de daders snel berecht. En ook Willem Holleeder kwam uiteindelijk en herhaaldelijk achter de tralies. In dit verband is ook relevant dat strafrecht buitenproportioneel veel aandacht krijgt. Daarbuiten is nog een hele wereld waarin rechtgesproken wordt zonder enige wanklank, maar ook zonder weerklank.”

Uitspraak

Behalve op de uitkomsten van de periodieke SCP-onderzoeken, wijst Schnabel er op dat er in Nederland weliswaar veel wordt gediscussieerd over zaken die onder de rechter zijn, maar als de rechter eenmaal uitspraak heeft gedaan, is de discussie klaar. “In algemene zin is er wel het beeld dat er licht wordt gestraft, hoewel er in Nederland zwaarder wordt gestraft dan elders in Europa. Maar als je kijkt naar de grote zaken, bijvoorbeeld die van Robert M. in de Amsterdamse zedenzaak of Volkert van der G., de moordenaar van Pim Fortuyn, dan valt me steeds op dat de discussie na de uitspraak vrijwel direct gaat liggen. Het is zoals de *Rijdende Rechter* steeds zegt: ‘Dit is mijn uitspraak en daar moet u het mee doen’. En de Nederlandse samenleving doet het er inderdaad mee. In feite wordt er zelfs steeds vaker een beroep op de rechter gedaan om een conflict op te lossen of minstens te beslechten.”

Kwaliteit

De Rechtspraaklezing die Schnabel uitspreekt gaat, in tegenstelling tot de edities van de

afgelopen jaren, over een intern onderwerp: kwaliteit. Directe aanleiding is een manifest van raadsheren. Zij riepen in december rechtspraakbestuurders op meer oog te hebben voor kwaliteit. Het verwijt was dat er te veel op productie werd gestuurd, met te hoge werkdruk als gevolg. Ongeveer een kwart van de circa 2.500 rechters en raadsheren ondertekende het document. Leden van de Raad, geschrokken, trokken het land in om te horen wat er speelt. Ze concludeerden na hun bezoeken dat er dringend behoefte is aan professionele standaarden. Want de opvatting over wat goede rechtspraak is, bleek te verschillen van gerecht tot gerecht, van sector tot sector, van rechter tot rechter. De gedachte is nu dat professionele standaarden een belangrijke rol kunnen gaan spelen in de discussie over kwaliteit; ze helpen rechters en raadsheren grenzen te trekken tussen wat wel en wat niet acceptabel is. Hoe tot professionele standaarden te komen, is echter niet eenvoudig. Rechters zijn onafhankelijk en laten zich per definitie niet voorschrijven wat te doen.

Gaat Schnabel in zijn lezing de Rechtspraak de weg wijzen naar de professionele standaarden? Schnabel: “Ik kan in ieder geval laten zien hoe de ontwikkeling in andere beroepen is. Daarnaast zal ik zeker ingaan op de vraag wat kwaliteit is en waarom het moeilijk is daar harde uitspraken over te doen.” ■

De Rechtspraaklezing 2013 van Paul Schnabel is vanaf 12 september te lezen op www.rechtspraak.nl

Achtste Rechtspraaklezing

De Rechtspraaklezing wordt dit jaar voor de achtste keer uitgesproken. Dit jaar valt de eer te beurt aan Paul Schnabel. Vorig jaar hield hoogleraar Bestuurskunde Paul Frissen de Rechtspraak een spiegel voor. Zijn - verrassende - advies aan rechters was afstand te nemen van de samenleving, dat zou het imago van de Rechtspraak zijns inziens versterken. Een jaar eerder vond NRC-columnist Marc Chavannes juist dat de rechter zich meer moest laten gelden in de huidige kakofonie van meningen. En in 2009 sommeerde Saskia Stuiveling, president van de Algemene Rekenkamer, de Rechtspraak min of meer de schat aan gegevens die zij herbergt te openbaren aan de samenleving.

RECHTERS VOOR DE RECHTER

In juni sprak het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden de oud-rechters Kalbfleisch (op de foto rechts) en Westenberg vrij van meened. Hiermee kwam een einde aan een langdurige en ingewikkelde rechtsgang. In de rubriek ‘Hoe kan dat nou’ tekst en uitleg bij de eerste keer dat in Nederland rechters voor de rechter stonden. *Tekst: Rob Edens*

Wat is de voorgeschiedenis?

Kalbfleisch zou als coördinerend vice-president van de rechtbank Den Haag in 1994 op verzoek van een privé-relatie zich hebben bemoeid met een zaak over de zeggenschap over bouwgrond rond Schiphol. Hij zou ervoor hebben gezorgd dat Westenberg die zaak kreeg toegewezen. Westenberg zou de schade voor de relatie van Kalbfleisch moeten beperken. Over deze kwestie zijn diverse rechtszaken gevoerd door Chipshol, een gebiedsontwikkelaar die zich benadeeld voelt doordat grond tegen zijn zin werd doorverkocht.

Waarvoor werden de twee rechters nu precies aangeklaagd?

Ze zouden in gerechtelijke procedures over de Chipshol-zaak hebben gelogen over hun vriendschap; ze zouden beter bevriend zijn dan ze onder ede verklaarden. Dit is meened: het opzettelijk onder ede afleggen van een valse verklaring. Daarvoor werden ze aangeklaagd.

Hoe was het verloop van de zaak? Het Openbaar Ministerie maakte in februari 2102 bekend Westenberg voor drie en Kalbfleisch voor twee gevallen van meened te vervolgen. Het OM meende aanwijzingen te

hebben dat de twee meer waren dan ‘bevriende collega’s’, zoals ze hadden verklaard. Zo zou Westenberg volgens een verklaring van de toenmalige vrouw van Kalbfleisch, regelmatig bij Kalbfleisch thuis hebben gegeten. Daarnaast was er ook een aanklacht alleen tegen Westenberg: hij zou gelogen hebben over een telefoongesprek met een advocaat van Chipshol. De advocaat zegt dat hij en Westenberg inhoudelijk over de Chipshol-zaak hebben getelefoneerd, Westenberg zegt dat dat niet waar is. De rechtbank in Utrecht sprak het tweetal vrij, wegens onvoldoende bewijs. Het OM ging tegen deze uitspraak in beroep. Het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden sprak het tweetal in juni ook vrij, maar met een andere motivering.

Hoe kan dat? Alle rechters zijn onafhankelijk. Rechters in hoger beroep kunnen tot een ander oordeel komen dan rechters in eerste instantie. De Utrechtse rechtbank oordeelde dat er onvoldoende bewijs was voor een veroordeling. Het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden motiveert het anders: het hof stelt dat bij de beoordeling van de vraag of sprake is van meened, eerst dient te worden vastgesteld wat ‘de feitelijke toedracht is waarover men in de verondersteld meinedige verklaring heeft verklaard’. Met andere woorden: je kunt pas zeggen dat het twee-

tal liegt, als je kunt vaststellen dat ze vrienden zijn geweest. Volgens het hof is dat op grond van diverse tegenstrijdige getuigeverklaringen niet vast te stellen. En als dat niet kan, kan je ook niet zeggen dat ze liegen. Het hof redeneert wat betreft het telefoongesprek tussen Westenberg en de advocaat hetzelfde. Je kunt pas zeggen dat er gelogen is, als de inhoud van het telefoongesprek kan worden vastgesteld.

Is de zaak nu klaar? Ja. Het Openbaar Ministerie had nog tegen de uitspraak van het gerechtshof in cassatie kunnen gaan. Maar na bestudering van de uitspraak maakte het OM begin juli bekend hiervoor onvoldoende juridische aanknopingspunten te zien. Daarmee is de vrijspraak van het tweetal onherroepelijk. Wel heeft Kalbfleisch aangekondigd een claim in te dienen tegen het Openbaar Ministerie.

Waarom was er zoveel aandacht voor de zaak? Rechters die aangeklaagd worden voor meened: dat raakt de rechtsstaat in het hart. Rechters horen van onbesproken gedrag en volledig integer te zijn. Erik van den Emster, voormalig voorzitter van de Raad voor de rechtspraak, typeerde de vervolging van het duo voor de Rechtspraak als een ‘nachtmerrie’. ■

WABLIEF?

Raadsheer

Uitleg: De raadsheer is niet alleen de looper in het schaakspel, maar ook een rechter bij het gerechtshof of de Hoge Raad. Niet alleen de mannelijke rechter in hoger beroep is een raadsheer, ook de vrouwelijke. Nederland heeft vier gerechtshoven. De Hoge Raad der Nederlanden is de hoogste rechter op het gebied

van civiel -, straf- en belastingrecht. Ook de leden van het College van Beroep voor het bedrijfsleven in Den Haag (sociaal-economisch recht) en de Centrale Raad van Beroep (sociale zekerheid en ambtenarenrecht) in Utrecht worden raadsheer genoemd. De term raadsheer wordt in de dagelijkse praktijk nogal eens verward

met de termen raadsman of -vrouw. Dat zijn echter andere benamingen voor een mannelijke of vrouwelijke advocaat.

Wilt u een term uitgelegd krijgen? Mail naar redactie@rechtspraak.nl

Miriam van Duuren (foto) is raadsheer bij het College van Beroep voor het bedrijfsleven (CBb) in Den Haag. "Wij krijgen beroepszaken op het gebied van economisch bestuursrecht. Daaronder valt onder andere telecommunicatie, mededinging, gezondheidsrecht, warenwetzaken, de tabakswet en accountantstuchtrecht. De rechtsgang eindigt hier. We hebben tamelijk ingewikkelde zaken, juridisch en feitelijk. Het gaat over onderdelen

van de maatschappij waarvan je als gemiddeld mens ook niet zo veel weet, bijvoorbeeld over technische telecommunicatiezaken of de chemische kenmerken van bestrijdingsmiddelen. Standaardzaken hebben we nauwelijks. We zijn de bevoegde rechter voor meer dan tachtig wetten. Dat betekent dat je iedere keer weer in een nieuw onderwerp duikt. Je moet hier bij het CBb enorm nieuwsgierig zijn. Ik doe sinds kort

energiezaken. Daarvoor heb ik mij uitgebreid moeten inlezen in de jurisprudentie en alles eromheen. Even langsgaan bij een specialist om het fijne van de zaak te weten te komen, is er niet bij. Er mag geen enkele schijn van partijdigheid zijn. Het is hier nooit saai." Overigens: Miriam van Duuren mag dan raadsheer zijn, ze is wel gewoon persrechter bij het CBb en geen persraadsheer. "Want dat is niet uit te leggen", lacht ze.